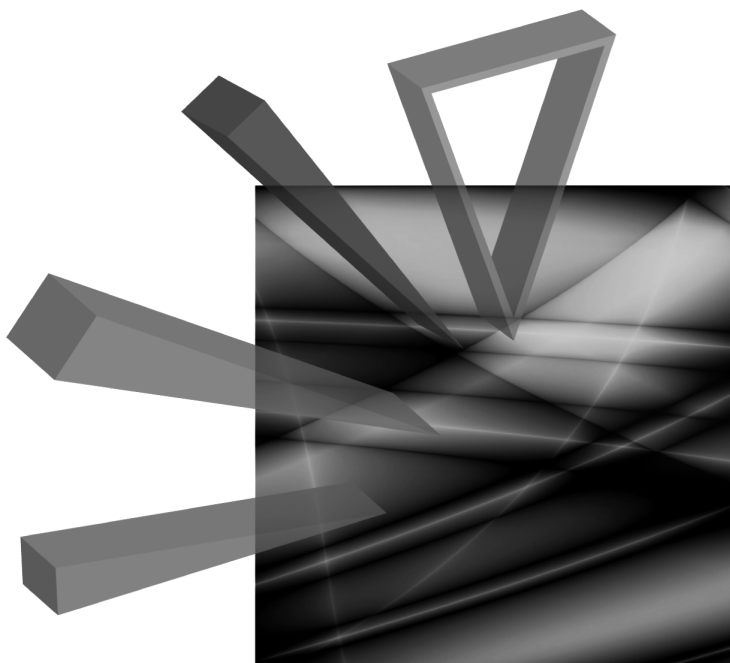

EKONOMIA ECONOMICS

5(17) • 2011

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2011

Redaktor Wydawnictwa: Barbara Majewska

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: *Comp-rajt*

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 2080-5977 (Ekonomia)

ISSN 1899-3192 (Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu)

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Nakład: 200 egz.

Spis treści

Wstęp	9
Bartosz Bartniczak , Szkodliwa dla środowiska pomoc publiczna – próba definicji i identyfikacji	11
Tomasz Bąk , Gospodarka odpadami w powiecie leżajskim na poziomie gospodarstwa domowego emigrantów	28
Stanisław Czaja, Agnieszka Becla , Spory wokół koncepcji nauki ekonomii zrównoważonego i trwałego rozwoju – ujęcie problemowo-dydaktyczne	35
Zbigniew Dokurno , Instytucjonalne uwarunkowania wartości kapitału naturalnego w procesie modernizacji gospodarki w kierunku zrównoważonego rozwoju	46
Mariola Drozda , Wybrane problemy logistyczne, prawne i społeczne zaprojektowania i wdrożenia regionalnego systemu gromadzenia i utylizacji elektronicznych odpadów niebezpiecznych	57
Dariusz Głuszczyk , Istota rozwoju regionalnego i jego determinanty	68
Marian Kachniarz , Bogactwo gmin – efekt gospodarności czy renty geograficznej?	81
Ewa Kastrau , Ewolucja przepisów dotyczących opłat za składowanie odpadów w polskim prawie ochrony środowiska	95
Grzegorz Kobylko, Małgorzata Sej-Kolasa , Informacyjne uwarunkowania sprawności procesów regulacji w makrosystemie	110
Rafał Krawczyk , Corporate governance i jego wpływ na wartość przedsiębiorstwa	122
Magdalena Malucha , Architektura europejskiego systemu handlu emisjami z polskiej perspektywy	138
Urszula Markowska-Przybyła , Kapitał społeczny – międzynarodowe doświadczenia w problemach pomiaru	154
Elżbieta Nawrocka , Rozwój turystyki i przestrzeń. Implikacje dla polityki turystycznej	171
Robert Pabierowski, Rafał M. Jakubowski, Paweł Kuśmierczyk , Teoremat Coase’a a alokacja praw własności do zasobów środowiska – eksperymentalne badanie wpływu efektów negocjacyjnych na osiągnięcie społecznego optimum	186
Zbigniew Piepiora , Katastrofy naturalne i przeciwdziałanie ich skutkom w Ameryce Centralnej	206
Arkadiusz Piwowar , Wybrane aspekty ekonomiczne i ekologiczne stosowania nawozów mineralnych w gospodarstwach rolnych	217
Adam Płachciak , Geneza idei rozwoju zrównoważonego	231

Zbigniew Przybyła , The history and present of the inter-cooperation network – the study of The New Hanseatic League and The Lusatian League	249
Andrzej Raszkowski , Atrakcyjność inwestycyjna regionów – wybrane zagadnienia	258
Paweł Skowron , Gospodarowanie odpadami opakowaniowymi w Polsce – stan i perspektywy	273
Renata Sosnowska-Noworól , Bezpieczeństwo i higiena pracy przy gospodarowaniu odpadami komunalnymi	290
Miłosz Stanisławski , Wybrane aspekty udziału największych przedsiębiorstw w wydatkach badawczo-rozwojowych	302
Joanna Szymańska , Ochrona przyrody w opinii mieszkańców województwa dolnośląskiego	330
Piotr Szymański , Model nadania ekonomicznej wartości obszarom cennym przyrodniczo	347
Dorota Teneta-Skwiercz , Charakterystyka planów zrównoważonego rozwoju na przykładzie grupy Sony i korporacji Unilever	367
Stanisław Urban , Problemy wykorzystania i ochrony ziemi w Polsce	379
Edward Wiszniowski , Rachunkowość finansowa a ekologia	391
Anetta Zielińska , Potencjalna użyteczność analizy kosztów i korzyści do oceny i wyceny obszarów przyrodniczo cennych	405

Summaries

Bartosz Bartniczak , Environmentally harmful state aid – an attempt to define and identify	27
Tomasz Bąk , Litter economy in Leżajsk district at the level of emigrants household	34
Stanisław Czaja, Agnieszka Becla , Disputes around the conception of sustainable and permanent development of economics science – the problem and didactic approach	45
Zbigniew Dokurno , Institutional determinants of the value of natural capital in the process of modernization of the economy towards sustainable development	56
Mariola Drozda , Selected logistic, legal and social problems of design and implementation of regional system of accumulation and utilization of electric dangerous waste	67
Dariusz Głuszczyk , The essence of regional development and its determinants	80
Marian Kachniarz , Communities wealth – the effect of thrift or geographical rent?	94

Ewa Kastrau , Evolution of regulations concerning warehousing charges of waste in the Polish environment protection law	109
Grzegorz Kobyłko, Małgorzata Sej-Kolasa , Information determinants of the efficiency of regulation processes in macrosystem	121
Rafał Krawczyk , Corporate governance and its impact on company value ..	137
Magdalena Malucha , Architecture of the European trade emission system from the Polish perspective	153
Urszula Markowska-Przybyła , Social capital – international experience in measurement problems	170
Elżbieta Nawrocka , The development of tourism and space. Implications for tourism policy	185
Robert Pabierowski, Rafał M. Jakubowski, Paweł Kuśmierczyk , Coase theorem and allocation of environmental property rights – experimental studies of the effect of bilateral negotiations on social optimum	200
Zbigniew Piepiora , Natural disasters and counteracting their effects in Central America	216
Arkadiusz Piwowar , Chosen economic and ecological aspects of mineral fertilizers usage in farms	230
Adam Plachciak , The origin of sustainable development idea	248
Zbigniew Przybyła , Historia i terażniejszość sieci międzynarodowej współpracy – studium przypadku nowej Hanzy i Związku Miast Łużyckich	257
Andrzej Raszkowski , Investment attractiveness of regions – selected problems	272
Paweł Skowron , Management of packing waste in Poland – state and perspective	289
Renata Sosnowska-Noworól , Occupational health and safety in municipal waste management	301
Miłosz Stanisławski , Chosen aspects of the biggest enterprises participation in research and development expenditure	326
Joanna Szymańska , Protection of nature in the opinion of Lower Silesia voivodeship population	346
Piotr Szymański , Model of attributing economic value to natural valuable areas	366
Dorota Teneta-Skwiercz , The description of sustainable development's plans based on the example of Sony Group and Unilever	378
Stanisław Urban , Problems of land utilization and protection in Poland	390
Edward Wiszniowski , Financial accounting and ecology	404
Anetta Zielińska , Potential usefulness of the cost-benefit analysis for the assessment and evaluation of natural valuable areas	416

Joanna Szymańska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

OCHRONA PRZYRODY W OPINII MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Streszczenie: W opracowaniu zaprezentowano opinie mieszkańców wytypowanych gmin z woj. dolnośląskiego na temat: znajomości form ochrony przyrody występujących na terenie badanych jednostek terytorialnych i w ich okolicach, korzyści z istnienia obszarów i obiektów cennych przyrodniczo objętych ochroną w gminach, a także opinie związane z ewentualnym rozszerzeniem obszarów prawnie chronionych na tych terenach. Ukazano w nim podobieństwa i różnice, jakie pojawiły się w analizowanym zakresie między opiniami badanych rolników i liderów. W opracowaniu wskazano też ważniejsze przyczyny odmiennych stanowisk respondentów w badanych sprawach. Zaprezentowano ponadto niektóre rozwiązania, mogące złagodzić negatywny stosunek części respondentów do ochrony przyrody.

Słowa kluczowe: ochrona przyrody, woj. dolnośląskie, opinie mieszkańców wybranych gmin.

1. Wstęp

Na terenie woj. dolnośląskiego, podobnie jak w całej Polsce, występują obszary i obiekty cenne przyrodniczo, z których wiele zostało objętych ochroną prawną¹. Najcenniejsze z nich weszły w skład sieci Natura 2000.

Obowiązujące obecnie formy ochrony przyrody zawarte są w Ustawie o ochronie przyrody². W kontekście szerzej analizowanych problemów, do systematyki ochrony przyrody nawiązują w swoich pracach B. Poskrobko, S. Czaja i inni³.

¹ W woj. dolnośląskim zlokalizowane są dwa parki narodowe (Karkonoski Park Narodowy i Park Narodowy Gór Stołowych), liczne rezerваты przyrody (66 rezerwatów), parki krajobrazowe (12), obszary chronionego krajobrazu (25), użytki ekologiczne (143), zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (11) oraz pomniki przyrody (2749 pomników, w tym 1243 wprowadzone uchwałą rady gminy). *Ochrona środowiska w województwie dolnośląskim za lata 2005-2008*, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław 2009.

² Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (tekst jednolity: DzU z 2009 nr 151, poz. 1220).

³ B. Poskrobko, *Zarządzanie środowiskiem*, PWE, Warszawa 2005; S. Czaja (red.), *Prawo środowiskowe dla ekonomistów*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007. W pracy

Łączna powierzchnia obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona zajmuje w woj. dolnośląskim 18% jego ogólnej powierzchni. Przeciętnie w Polsce jest zdecydowanie większa (32%).

Gros obszarów i obiektów cennych przyrodniczo występuje na terenach wiejskich naszego kraju.

Niepokojące jest to, że na terenie niektórych regionów, w tym w woj. dolnośląskim, obserwuje się zmniejszanie się powierzchni niektórych form obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych⁴. Jest to następstwem postępującej industrializacji i urbanizacji. Przyspieszenie w tym zakresie zauważa się zwłaszcza po przystąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej, na co mają istotny wpływ globalne zjawiska gospodarcze⁵. W zaistniałej sytuacji konieczne jest pełne respektowanie w procesach społeczno-gospodarczych zasad rozwoju zrównoważonego. Istotną rolę do odegrania w tym zakresie mają nie tylko lokalni liderzy, ale także sami mieszkańcy, zwłaszcza producenci rolni. Zgodnie z przyjętym przez nasz rząd europejskim modelem rozwoju rolnictwa, powinnością rolnika jest także ochrona cennego środowiska naturalnego⁶.

Celem niniejszego opracowania jest prezentacja opinii mieszkańców (rolników i liderów) wybranych gmin z woj. dolnośląskiego na temat roli ochrony przyrody w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Przedstawiono wypowiedzi respondentów dotyczące znajomości występowania różnych form ochrony przyrody, ich poglądy na temat tego, czy czerpią korzyści z sąsiedztwa obszarów cennych przyrodniczo, obiektów oraz form ochrony gatunkowej, a także opinie w sprawie ewentualnego objęcia ochroną na swoim terenie kolejnych obszarów i/lub obiektów cennych przyrodniczo.

Materiał do badań (dane pierwotne) zgromadzono przy wykorzystaniu arkusza ankiety w ramach szerzej prowadzonych analiz. Na wstępie przeprowadzono pogłębione badania pilotażowe wśród producentów rolnych i liderów wiejskich z

pod naukowym kierunkiem S. Czaj obowiązuje obecnie formy ochrony przyrody podzielone zostały na trzy grupy: (1) formy ochrony obszarowej: tradycyjne formy ochrony (parki narodowe i rezerwy przyrody), nowsze formy ochrony (parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu), europejskie formy ochrony (obszary Natura 2000); (2) formy ochrony obiektowej (pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe); (3) formy ochrony gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów. S. Czaja (red.), *Prawo środowiskowe dla ekonomistów*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 101.

⁴ Szczegółowe zmiany w tym zakresie zostały zaprezentowane w opracowaniu J. Szymańskiej pt. *System ochrony przyrody jako stymulanta wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich w woj. dolnośląskim – wybrane problemy*, zamieszczonym w Pracach Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 140, Wrocław 2010, s. 185-200.

⁵ B. Winiarski (red.), *Polityka gospodarcza*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2006; J. Rymarczyk, *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2004.

⁶ A. Woś, J.S. Zegar, *Rolnictwo społecznie zrównoważone – w poszukiwaniu nowego modelu dla Polski*, „Więś i Rolnictwo” 2004, nr 3; J.S. Zegar, *Przesłanki nowej ekonomiki rolnictwa*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 2007, nr 4.

woj. dolnośląskiego na łącznej próbie 100 respondentów. Następnie przystąpiono do przeprowadzenia właściwych badań ankietowych. Ankietyzacji poddano ponad 600 respondentów (ponad 500 producentów rolnych i 100 liderów), łącznie z pięciu gmin woj. dolnośląskiego (po ponad 100 badanych z każdej z analizowanych gmin: Borów, Kobierzyce, Milicz, Podgórzyn i Rudna). Badania właściwe poprzedził tzw. pilotaż.

Dobór gmin miał charakter celowy. Wybrane jednostki terytorialne należą do wyróżnionych na terenie woj. dolnośląskiego rejonów wiejskich. Są to obszary:

- intensywnego rolnictwa (najlepsze warunki klimatyczno-glebowe i ekonomiczne) – wybrano typowo rolniczą gminę Borów i obecnie już przemysłowo-rolniczą gminę Kobierzyce, położoną w bardzo bliskim sąsiedztwie aglomeracji wrocławskiej;
- rolniczo-rekreacyjny (stosunkowo niski i średni poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, jednak rejon z wieloma walorami przyrodniczymi i ekologicznymi, które sprzyjają rozwojowi usług turystycznych, w tym agroturystycznych, rolnictwa ekologicznego i gospodarki rybackiej) – analizie poddano gminę Milicz;
- przemysłowo-rekreacyjno-turystyczny (położony na terenach podgórskich i górskich, cechujący się stosunkowo wysokim stopniem lesistości i niską intensywnością produkcji rolnej) – przyjęto gminę Podgórzyn;
- położony na szerokim pasie wokół Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego (dalej: LGOM); teren charakteryzuje się dobrym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym także rolnictwa i obszarów wiejskich (dobre warunki klimatyczno-glebowe i ekonomiczne dla rozwoju rolnictwa), jednak z uwagi na sąsiedztwo przemysłu wydobywczego-przetwórczego rud miedzi (KGHM Polska Miedź SA) jego pewne części (wokół hut miedzi Legnica i Głogów oraz zbiornika odpadów poflotacyjnych Żelazny Most) zostały trwale wyłączone z produkcji żywności – wybrano gminę Rudna. Rolników wyłoniono metodą doboru proporcjonalnego kwotowego⁷.

W zakresie gromadzenia danych pierwotnych wykorzystano metody: ankietową (pilotaż i właściwe badania ankietowe) oraz wywiadu standaryzowanego.

Kwestionariusz ankiety zawierał pytania: otwarte, zamknięte i filtrujące. Spośród pytań zamkniętych zastosowano pytania typu kafeteria zamknięta dysjunktywna i koniunktywna oraz pytania – skale wielostopniowe jednostronne⁸.

Do analizy danych wykorzystano metody matematyczno-statystyczne⁹.

⁷ K. Mazurek-Lopacińska (red.), *Badania marketingowe. Podstawowe metody i obszary zastosowań*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 1999.

⁸ Szerzej: tamże; K. Zajac, *Zarys metod statystycznych*, PWE, Warszawa 1982.

⁹ S. Ostasiewicz, Z. Rusnak, U. Siedlecka, *Statystyka. Elementy teorii i zadania*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2006; J. Wawrzynek, *Metody opisu i wnioskowania statystycznego*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007.

W pracy została zaprezentowana tylko wycinkowa część wyników, jakie uzyskano w ramach badań prowadzonych na szerszą skalę, a przede wszystkim badań o głębszym charakterze (wykorzystanie różnych rodzajów pytań typu filtrującego).

Autorka jest świadoma, że ograniczenie, jakie zastosowała w tym opracowaniu, a które sprowadza się do przedstawienia prostych zależności, nie oddaje wagi badanego problemu. Stanowić może raczej wprowadzenie do szerszej dyskusji, i tak winno się traktować wyniki omawiane w artykule.

2. Wyniki badań

2.1. Występowanie obszarów i/lub obiektów o cennych walorach przyrodniczych

Na wstępie respondenci (rolnicy i liderzy) zostali zapytani o to, czy w ich okolicy występują obszary i/lub obiekty o cennych walorach przyrodniczych.

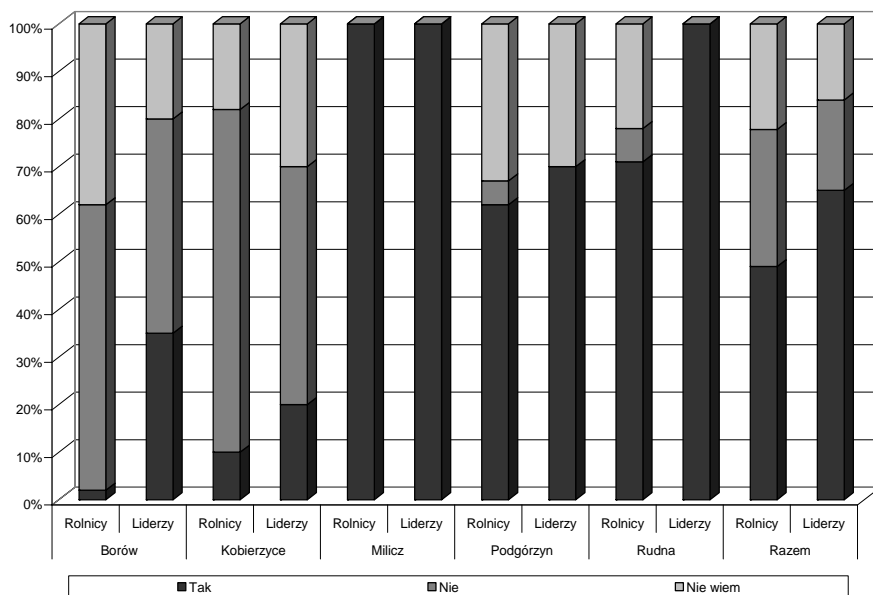
Najwięcej badanych udzieliło twierdzącej odpowiedzi na to pytanie (rys. 1). Jednak częściej tak wskazywali liderzy (65% wskazań z tej grupy) niż rolnicy (49%). Należy to łączyć z lepszą orientacją w problematyce ochrony przyrody przeciętnego badanego lidera, który cechował się wyższym poziomem wykształcenia niż typowy rolnik. Z racji piastowanego stanowiska w administracji samorządowej (np. zastępca wójta gminy) czy pełnionej funkcji społecznej (np. przewodniczący komisji rady gminy) bliższe mogły być badanym liderom zagadnienia formalnoprawnej ochrony środowiska na terenie własnej gminy czy w jej okolicy.

Biorąc pod uwagę gminy, z których pochodzili badani, zauważa się, że najczęściej twierdzącej odpowiedzi na tak zadane pytanie udzielili reprezentujący gminę Milicz (wszyscy badani rolnicy i liderzy z tej gminy). Często też potwierdzali występowanie na terenie swoich jednostek terytorialnych obszarów i/lub obiektów o cennych walorach przyrodniczych zarówno rolnicy, jak i liderzy z gmin Podgórzyn i Rudna, a już zdecydowanie rzadziej z dwóch pozostałych gmin (Borów i Kobierzyce)¹⁰.

Taki rozkład odpowiedzi jest dodatnio skorelowany z naturalnym występowaniem rejonów cennych przyrodniczo. Spośród badanych jednostek terytorialnych ich *gros* jest zlokalizowanych w gminach Milicz i Podgórzyn. Na terenie gminy Milicz zostały utworzone rezerваты przyrody (na szczególną uwagę zasługuje Rezerwat Przyrody „Stawy Milickie”, największy tego typu obszar chroniony w woj.

¹⁰ Rolnicy – próby z gmin uszeregowane malejąco według tego typu wskazań: Milicz (wszyscy badani), Rudna (71% wskazań w próbie z gminy), Podgórzyn (62%), Kobierzyce (10%), Borów (2%). Liderzy – próby z gmin uszeregowane malejąco według tego typu wskazań: Milicz i Rudna (wszyscy badani z tych gmin), Podgórzyn (70% wskazań w próbie z tej gminy), Borów (35%), Kobierzyce (20%).

dolnośląskim i największy w Europie Środkowej zespół stawów rybnych)¹¹, parki krajobrazowe, użytki ekologiczne oraz liczne pomniki przyrody. Gmina Podgórzyn cechuje się także różnorodnością form ochrony przyrody, dodatkowo położona jest na terenie Karkonoskiego Parku Narodowego.

Rys. 1. Rozkład odpowiedzi udzielonych przez respondentów na pytanie: „Proszę napisać, czy w Państwa okolicy znajdują się obszary i/lub obiekty o cennych walorach przyrodniczych”

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników własnych badań ankietowych i wywiadów standardyzowanych.

Warto podkreślić, że na obszarze obu tych jednostek terytorialnych została wprowadzona europejska forma ochrony obszarowej Natura 2000. Obejmuje ona swoim zasięgiem część lub całość obszarów i obiektów objętych innymi formami ochrony przyrody (z wyjątkiem ochrony gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów)¹². Sieć Natura 2000 tworzą obszary specjalnej ochrony – OSO (*Special Areas of Con-*

¹¹ Rezerwat „Stawy Milickie” o powierzchni 3947 ha – unikatowy w skali kraju i Europy rezerwat ornitologiczny, na którym prowadzona jest ciągła gospodarka w zakresie chowu i hodowli karpia. Na terenie stawów gniazduje 166 gatunków ptaków, a dalszych 108 gatunków to ptaki przelotne i zalatujące. Stawia to rezerwat w tym samym rządzie, co Biebrzański Park Narodowy. W 1995 r. rezerwat został wpisany na listę obszarów konwencji RAMSAR. Stawy Milickie są też wpisane na listę *Living Lakes* (Żyjące Jeziora), na której znajdują się m.in. Bajkał i Morze Martwe. *Raport o stanie środowiska województwa dolnośląskiego 2008*. WIOŚ we Wrocławiu, Wrocław 2009.

¹² *Ochrona środowiska 2009*, GUS, Warszawa 2009.

ervation – SACs) oraz specjalne obszary ochronne – SOO (*Special Protection Areas* – SPAs), wyznaczone na podstawie tzw. dyrektyw „ptasiej” i „siedliskowej”¹³.

Na terenie gminy Milicz do obszarów Natura 2000 (obszary specjalnej ochrony ptaków – OSO) została zaliczona „Dolina Baryczy”¹⁴, a w gminie Podgórzyn – Karkonosze.

Należy zauważyć, że stosunkowo często na występowanie obszarów i/lub obiektów cennych przyrodniczo wskazywali też respondenci z wysoko uprzemysłowanej gminy Rudna (rejon LGOM z kopalniami rud miedzi oraz największym w Europie zbiornikiem odpadów poflotacyjnych rud miedzi Żelazny Most). Na terenie tej jednostki terytorialnej został utworzony rezerwat przyrody („Skarpa Storczyków”), wyodrębniono użytki ekologiczne oraz pomniki przyrody. Zdaniem badanych z gminy Rudna, w ich okolicy występuje jeszcze wiele innych cennych przyrodniczo obszarów i obiektów. Respondenci wymieniali tereny położone w sąsiedztwie np. Doliny Odry czy Dalkowskich Wzgórz. Niestety, nie wszystkie z nich są objęte ochroną prawną. Taka sytuacja nie jest dobrze oceniana przez zdecydowaną większość respondentów z tego terenu.

Nie potwierdziło występowania w swojej okolicy obszarów i/lub obiektów cennych przyrodniczo stosunkowo dużo ogółu badanych (rys. 1). W tym przypadku także częściej ten wariant odpowiedzi wybierali rolnicy (29% wskazań w tej grupie) niż liderzy (odpowiednio 19%).

Warto zwrócić uwagę, że grupę respondentów rolników tworzyli badani wywodzący się z czterech gmin (Borów, Kobierzyce, Podgórzyn i Rudna), a respondentów liderów – pochodzący tylko z dwóch gmin (Borów i Kobierzyce). Stosunkowo najczęściej ten wariant odpowiedzi wybierali zarówno w grupie rolników, jak i liderów respondenci z gminy Kobierzyce, bardzo często też z gminy Borów¹⁵. W obu przypadkach częściej tak wskazywali rolnicy niż liderzy.

¹³ Dyrektywa Rady Europy o ochronie dziko żyjących ptaków 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. (tzw. dyrektywa ptasia) i Dyrektywa Rady Europy o ochronie naturalnych siedlisk oraz dziko żyjącej fauny i flory 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. (tzw. dyrektywa siedliskowa).

¹⁴ Dolina Baryczy – obszar położony na terenie Parku Krajobrazowego Dolina Baryczy, obejmuje Dolinę Baryczy pomiędzy Żmigrodem na zachodzie a okolicą Przygodzic na wschodzie. Obszar ten charakteryzuje się niezwykłym bogactwem gatunków ptaków (ponad 20 gatunków z I załącznika „dyrektywy ptasiej), m.in. bączek (*Ixobrychus minutus*), bielik (*Haliaeetus albicilla*) i kania czarna (*Milvu migrans*). Dolina Baryczy to jeden z czterech wydzielonych na terenie Polski obszarów przyrodniczo wrażliwych (OPW), pozostałymi są: Dolina Biebrzy i Narwi, Ujście Warty, Obszar Wschodniokarpaci. OPW obejmują obszary rolnicze o wybitnych walorach przyrodniczych, które odgrywają kluczową rolę w sieci Natura 2000. *Raport o stanie...* 2008.

¹⁵ Respondenci rolnicy z gmin Rudna i Podgórzyn stosunkowo bardzo rzadko odpowiadali, że na obszarze ich jednostek terytorialnych nie występują obszary i/lub obiekty cenne przyrodniczo (odpowiednio 7% i 5% wskazań w próbach z tych gmin). Natomiast z gminy Milicz żaden respondent nie udzielił odpowiedzi: „Nie”.

Gminy Borów i Kobierzyce należą do rejonów o uwarunkowaniach klimatyczno-glebowych bardzo sprzyjających prowadzeniu intensywnej produkcji rolnej¹⁶. Świadczą o tym bardzo wysokie wskaźniki waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej określone dla obu tych jednostek przez Instytut Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa – PIB w Puławach. Na terenie gmin Borów i Kobierzyce nie zostały utworzone żadne formy ochrony obszarowej przyrody. Natomiast powstały pomniki przyrody¹⁷.

Nieco więcej badanych rolników (22% wskazań w tej grupie) niż liderów (odpowiednio 16%) nie potrafiło udzielić jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o występowanie obszarów i/lub obiektów cennych przyrodniczo na terenie swoich gmin (rys. 1). Tę grupę tworzyli respondenci rolnicy z czterech gmin (Borów, Kobierzyce, Podgórzyn i Rudna), natomiast spośród liderów weszli do niej badani z trzech gmin (Borów, Kobierzyce i Podgórzyn). Stosunkowo najczęściej ten wariant odpowiedzi („Nie wiem”) wybierali respondenci rolnicy z gminy Borów (38% wskazań w próbie z gminy)¹⁸, natomiast w grupie liderów pochodzący z dwóch gmin: Kobierzyce i Podgórzyn (po 30% wskazań w próbach z gmin)¹⁹. Taki rozkład odpowiedzi jest następstwem wpływu czynników, które zostały zaprezentowane we wcześniejszych fragmentach tego opracowania.

Podsumowując, z analizy częstości wyboru przez respondentów wariantów odpowiedzi na pytanie: „Czy w Państwa okolicy znajdują się obszary i/lub obiekty o cennych walorach przyrodniczych”, wynika, że najbardziej zbliżone rozkłady wystąpiły w próbach:

- rolnicy – z gmin Podgórzyn i Rudna ($\omega_p = 0,8900$), najmniej zbliżone między gminami Borów i Milicz ($\omega_p = 0,0200$)²⁰;
- liderzy – z gmin Milicz i Rudna ($\omega_p = 1$), najmniej zbliżone dla dwóch par prób z gmin: Kobierzyce i Milicz oraz Kobierzyce i Rudna (odpowiednio po 0,2000)²¹.

¹⁶ B. Huczyński, *Gleby uprawne Dolnego Śląska*, [w:] S. Urban (red.), *Rolnictwo na Dolnym Śląsku*, PWN, Warszawa – Wrocław 1984.

¹⁷ *Ochrona środowiska w województwie dolnośląskim w latach 2003-2004*, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław 2005; *Ochrona środowiska w województwie dolnośląskim za lata 2005-2008...*

¹⁸ Rolnicy z gminy Podgórzyn często nie potrafili udzielić jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie (33%), a jeszcze rzadziej z gmin: Rudna i Kobierzyce (odpowiednio: 22% i 18%).

¹⁹ Jedna piąta badanych liderów z gminy Borów nie potrafiła udzielić jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie.

²⁰ Pozostałe pary prób uszeregowane malejąco według wartości wskaźnika podobieństwa struktur (ω_p): Borów – Kobierzyce ($\omega_p = 0,8000$), Milicz – Rudna (0,7100), Milicz – Podgórzyn (0,6200), Borów – Podgórzyn (0,4000), Kobierzyce – Rudna (0,3500), Kobierzyce – Podgórzyn (0,3300), Borów – Rudna (0,3100), Kobierzyce – Milicz (0,1000).

²¹ Pozostałe pary prób z gmin uszeregowane malejąco: Borów – Kobierzyce ($\omega_p = 0,8500$), dla dwóch par prób z gmin: Milicz – Podgórzyn i Podgórzyn – Rudna po 0,7000; Borów – Podgórzyn (0,5500), Kobierzyce – Podgórzyn (0,5000), dla dwóch par prób z gmin: Borów – Milicz i Borów – Rudna po 0,3500.

Zaprezentowana sytuacja wynika z uwarunkowań, na które szczegółowo zwrócono uwagę, analizując rozkład częściowych deklaracji respondentów.

2.2. Znajomość form ochrony przyrody

Następnie respondenci (rolnicy i liderzy) zostali poproszeni o wskazanie form ochrony przyrody, jakie występują na terenie ich gminy i/lub w jej okolicy. W tym przypadku zastosowano pytanie filtrujące (pytania zadano tylko tym badanym, którzy potwierdzili występowanie obszarów i/lub obiektów o cennych walorach przyrodniczych prawnie chronionych). Możliwy był wybór więcej niż jednej odpowiedzi spośród podanych w arkuszu ankiety.

Analiza uzyskanych deklaracji respondentów ujawniła, że na ogół badani rolnicy i liderzy znają różne formy ochrony przyrody i dość dobrze orientują się, jakiego typu obszary i obiekty cenne przyrodniczo zostały objęte ochroną prawną na terenie ich gminy i/lub w jej sąsiedztwie (tab. 1).

Można dostrzec pewne podobieństwa i różnice między częstością wyboru przez badanych rolników i liderów określonych wariantów odpowiedzi.

Tabela 1. Rozkład odpowiedzi udzielonych przez respondentów na pytanie: „Jakie formy ochrony przyrody występują na terenie Waszej gminy i/lub w jej okolicy?”

Wyszczególnienie	Park narodowy		Park krajobrazowy		Rezerwat przyrody		Obszary chronionego krajobrazu		Obszary Natura 2000		Użytki ekologiczne		Pomniki przyrody		Inne	
	R	L	R	L	R	L	R	L	R	L	R	L	R	L	R	L
Borów	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	×	×	–
Kobierzyce	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	×	–	×	×	×	×
Milicz	–	–	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
Podgórzyn	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×
Rudna	–	–	×	–	×	×	×	×	–	×	×	×	×	×	×	×
Razem	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×

Uwaga: R – rolnicy; L – liderzy; × – potwierdzono występowanie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników własnych badań ankietowych i wywiadów standaryzowanych.

Badani rolnicy nieco częściej niż liderzy wskazywali na występowanie w swojej okolicy i/lub jej sąsiedztwie takich form ochrony obszarowej, jak: rezerваты przyrody (co 7,3 statystyczny badany rolnik wobec co 7,6 lidera), obszary Natura 2000 (odpowiednio: 7,3; 7,4) czy pomniki przyrody (3,7; 3,9). Większa różnica w zakresie częstości wskazań między badanymi rolnikami a liderami dotyczyła wa-

riantu odpowiedzi: „Inne” (wybrał go co 8,4 statystyczny badany rolnik wobec co 11,9 lidera). Należy podkreślić, że do obszarów i/lub obiektów określonych jako „Inne” niektórzy badani (rolnicy i liderzy) zaliczali często te same formy ochrony przyrody, które już wcześniej wymienili w arkuszu ankiety. Różnica polegała na tym, że w pozycji „Inne” dość precyzyjnie podawane były nazwy form ochrony obszarowej. Dotyczyło to zarówno oficjalnie obowiązującej systematyki ochrony przyrody (np. respondenci z gminy Podgórzyn zaznaczyli odpowiedź: „Park narodowy”, a dodatkowo podali w pozycji „Inne”: Karkonoski Park Narodowy), jak i nazw form ochrony przyrody przyjętych zwyczajowo (np. badani z gminy Rudna w pozycji „Inne” wpisali „Nasze storczyki”, mimo że zaznaczyli istnienie rezerwatu przyrody). Przytoczone określenia pojawiały się też bardzo często w rozmowach kierowanych i dyskusjach, jakie prowadzono wśród celowo dobranych grup respondentów (np. rozmowy kierowane z członkami Komisji ds. Rolnictwa i Ochrony Środowiska Rady Gminy Rudna). Można to przyjąć za oznakę głębszej identyfikacji mieszkańców badanych jednostek terytorialnych z walorami okolicznego środowiska naturalnego. W przypadku gminy Rudna, która należy do obszaru silnie zindustrializowanego i przekształconego antropogenicznie, eksponowanie walorów środowiska naturalnego nabiera szczególnego znaczenia.

2.3. Korzyści z występowania różnych form ochrony przyrody

Kolejne pytanie (o charakterze filtrującym) zadano także tylko tym badanym, którzy potwierdzili występowanie w swojej okolicy obiektów i/lub obszarów o cennych walorach przyrodniczych prawnie chronionych. Respondenci zostali poproszeni o ustosunkowanie się do tego, czy – ich zdaniem – gmina i jej mieszkańcy odnoszą korzyści z istnienia na swoim terenie i/lub w jego sąsiedztwie określonych form ochrony przyrody.

Najwięcej, bo prawie 60% badanych rolników i 2/3 liderów tworzących analizowane grupy, udzieliło twierdzącej odpowiedzi na to pytanie. Spośród badanych gmin najczęściej tak odpowiadali respondenci (rolnicy i liderzy) z gminy Milicz, często też z gmin Rudna i Podgórzyn²². W każdym z analizowanych przypadków częściej na te korzyści wskazywali jednak liderzy niż rolnicy (rys. 2).

Niektórzy badani rolnicy upatrywali w formach ochrony przyrody różnego typu ograniczeń dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego rejonu, zwłaszcza dotyczących prowadzenia intensywnej produkcji rolnej. W rozmowach kierowanych znaczna część badanych z gminy Milicz żaliła się, że ponosi duże straty spowodowane sąsiedztwem obszaru Natura 2000 („Dolina Baryczy” – Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków). Respondenci rolnicy wymieniali zwłaszcza straty w produkcji

²² Rolnicy – wskazania respondentów według badanych gmin uszeregowane malejąco: Milicz (69%), Rudna (59%), Podgórzyn (49%). Liderzy – wskazania respondentów według badanych gmin uszeregowane malejąco: Milicz (90%), Rudna (3/4), Podgórzyn (71%).

roślinnej (ubytki w zasiewach spowodowane przez żerujące ptactwo) oraz w chowie i hodowli ryb (wyżeranie narybku i ryb przez ptactwo).

Część badanych z gminy Podgórzyn także dostrzegała różnego typu zagrożenia dla dalszego postępu społeczno-gospodarczego, wynikające z występowania na terenie tej gminy licznych form ochrony przyrody, w tym Karkonoskiego Parku Narodowego. Respondenci wymieniali przede wszystkim ograniczanie rozwoju niektórych form działalności gospodarczej (rozwój aktywnych form rekreacji i turystyki), a nawet niedogodności związane z poprawą warunków bytowych mieszkańców tej okolicy.

Należy też zauważyć, że z dwóch gmin: Borów i Kobierzyce, żaden rolnik ani lider nie potwierdził korzyści z występowania w okolicy obiektów i/lub obszarów o cennych walorach przyrodniczych prawnie chronionych. Wynika to z braku na terenie obu tych jednostek terytorialnych tego typu obszarów, utworzono tam jedynie pomniki przyrody.

Wielu badanych nie miało sprecyzowanego zdania na temat korzyści płynących z istnienia na terenie swojej gminy i/lub w jej sąsiedztwie obszarów i obiektów cennych przyrodniczo, objętych ochroną prawną. Tak odpowiedziało nieco więcej zapytanych rolników (32% wskazań w tej grupie) niż liderów (28% wskazań) – rys. 2. Należy to łączyć z wymienionymi już wcześniej uwarunkowaniami.

Najczęściej nie mieli sprecyzowanego zdania na temat korzyści z istnienia na swoim terenie i/lub w jego sąsiedztwie różnych form ochrony przyrody respondenci (rolnicy i liderzy) z gmin Borów i Kobierzyce, a zatem z tych jednostek terytorialnych, gdzie nie zostały wyodrębnione żadne obszarowe formy tej ochrony. Na terenie tych gmin – co trzeba podkreślić – utworzono tylko pomniki przyrody.

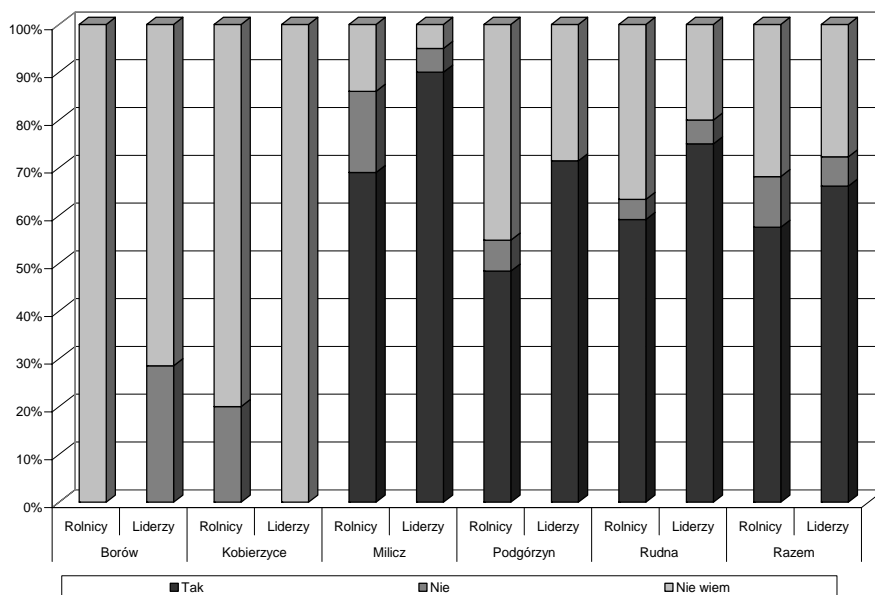
Warto też zauważyć, że zdecydowanie częściej to rolnicy niż liderzy nie dostrzegali korzyści z istnienia na terenie swojej gminy i/lub w jej sąsiedztwie obszarów i obiektów cennych przyrodniczo objętych ochroną prawną (11% wobec 6%), zwłaszcza producenci rolni pochodzący z gmin Kobierzyce i Milicz (rys. 2). Na czynniki mające wpływ na takie deklaracje zwrócono uwagę już we wcześniejszych fragmentach tego opracowania.

Podsumowując, gdy porówna się częstość wyboru przez respondentów wariantów odpowiedzi na pytanie: „Czy ma Pan/Pani korzyści z istnienia na terenie Waszej gminy i/lub w jej sąsiedztwie obszarów i/lub obiektów o cennych walorach przyrodniczych prawnie chronionych i/lub uznanych za tego typu, a nieobjętych taką ochroną?” – zauważa się, że najbardziej zbliżone rozkłady udzielonych odpowiedzi wystąpiły dla prób:

- rolnicy – z gmin Podgórzyn i Rudna ($\omega_p = 0,8924$), a najmniej zbliżone z gmin Borów i Milicz ($\omega_p = 0,1700$)²³;

²³ Rolnicy – pozostałe pary prób z gmin uszeregowane malejąco: Milicz – Rudna ($\omega_p = 0,8038$), Borów – Kobierzyce (0,8000), Milicz – Podgórzyn (0,7184), Kobierzyce – Podgórzyn (0,5161), Bo-

- liderzy – z gmin Podgórzyn i Rudna ($\omega_p = 0,9143$), a najmniej zbliżone z gmin: Kobierzyce i Milicz (odpowiednio 0,0500)²⁴.

Rys. 2. Rozkład odpowiedzi udzielonych przez respondentów na pytanie: „Proszę określić, czy ma Pan/Pani korzyści z istnienia na terenie Waszej gminy i/lub w jej sąsiedztwie obszarów i/lub obiektów o cennych walorach przyrodniczych prawnie chronionych i/lub uznanych za tego typu, a nieobjętych taką ochroną”

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników własnych badań ankietowych.

Taka sytuacja jest następstwem uwarunkowań, które wykazano, prezentując częściowe deklaracje respondentów.

2.4. Objęcie ochroną kolejnych cennych przyrodniczo obszarów, obiektów i gatunków

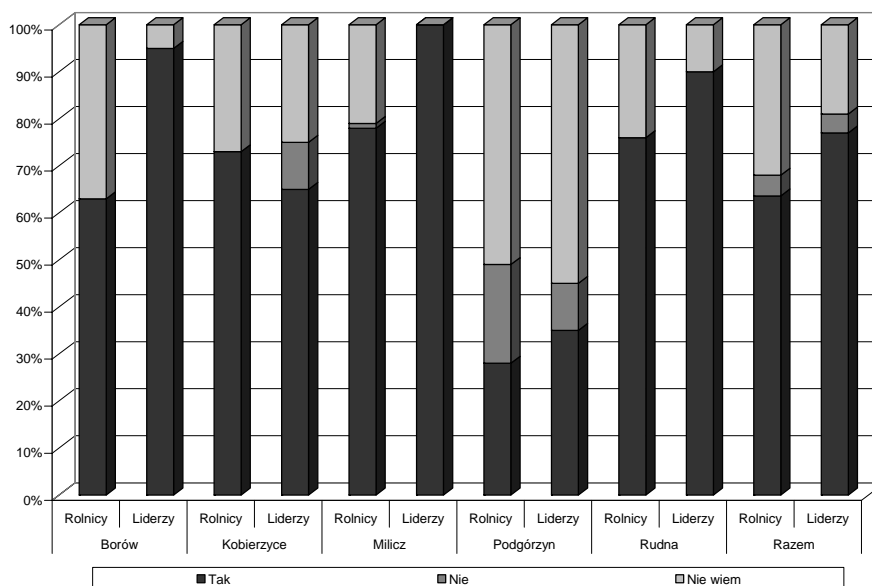
Na koniec respondenci zostali poproszeni o wyrażenie swojej opinii na temat ewentualnej potrzeby objęcia ochroną kolejnych obszarów, obiektów czy gatunków o cennych walorach przyrodniczych, występujących w ich gminie i/lub okolicy.

rów – Podgórzyn (0,4516), Kobierzyce – Rudna (0,4085), Kobierzyce – Milicz (0,3700), Borów – Rudna (0,3662).

²⁴ Liderzy – pozostałe pary prób z gmin uszeregowane malejąco: Milicz – Rudna ($\omega_p = 0,8500$), Milicz – Podgórzyn (0,7643), Borów – Kobierzyce (0,7143), dla dwóch par prób z gmin: Borów – Podgórzyn i Kobierzyce – Podgórzyn po 0,2857; Borów – Rudna (0,2500), Kobierzyce – Rudna (0,2000), Borów – Milicz (0,1000).

Twierdząco na to pytanie odpowiedziała większość respondentów, jednak częściej liderzy (77% wskazań w tej grupie) niż rolnicy (odpowiednio 64%) – rys. 3. Należy to łączyć z bardziej krytyczną oceną, jaką wystawili respondenci rolnicy oddziaływaniu różnych form ochrony przyrody na kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego rejonu.

Biorąc pod uwagę jednostki terytorialne, z których pochodzili respondenci, to najczęściej badani z gminy Milicz (rolnicy i liderzy) widzieli potrzebę objęcia ochroną kolejnych cennych przyrodniczo obszarów, obiektów czy gatunków²⁵, mimo dość krytycznego stanowiska w sprawie ich wpływu na rozwój lokalnej gospodarki.

Rys. 3. Rozkład odpowiedzi udzielonych przez respondentów na pytanie: „Jak Pan/Pani sądzi, czy istnieje potrzeba objęcia ochroną przyrody kolejnych obszarów, obiektów czy gatunków o cennych walorach przyrodniczych występujących na terenie gminy i/lub w jej okolicy?”

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników własnych badań ankietowych.

Gros badanych rolników z gminy Milicz wiąże z rozszerzaniem form ochrony przyrody większe możliwości uzyskania dodatkowych dochodów (uzupełnienie dochodów). W tej gminie gleby są bardzo słabe, ich znaczna część winna być zalesiona. Respondenci wskazywali jednak na problemy z uzyskaniem na ten cel środków unijnych (ograniczonosc funduszy połączona z brakiem pełnej informacji).

²⁵ Rolnicy – pozostałe próby z gmin uszeregowane malejąco według tego typu wskazań: Rudna (76% wskazań w próbie z gminy), Kobierzyce (73%), Borów (63%), Podgórzyn (28%). Liderzy – pozostałe próby z gmin uszeregowane malejąco według tego typu wskazań: Borów (95% wskazań w próbie z tej gminy), Rudna (90%), Kobierzyce (65%), Podgórzyn (35%).

Utrudnieniem w prowadzeniu produkcji rolnej jest stosunkowo niski stopień zmeliorowania gruntów, będący konsekwencją braku systematycznych prac specjalistycznych w związku z rozwiązaniem spółek wodnych.

Rozwijające się na terenie gminy Milicz różne formy aktywnego wypoczynku, które pozwalają rolnikom uzupełniać dochody, powodują dość często – według badanych – znaczne obciążenia dla okolicznego środowiska naturalnego. Ich przejawem jest nieprzestrzeganie zasad dobrego zachowania się na rozległych w tych okolicach i cennych obszarach leśnych: tworzenie „dzikich wysypisk”, których nasilenie obserwuje się zwłaszcza w okresie letniego wypoczynku, rozpalanie ognisk w niewłaściwych miejscach czy poruszanie się niedozwolonymi pojazdami (kłady) ze znaczną szybkością, co powoduje niszczenie śródleśnych ścieżek oraz płoszenie leśnej zwierzyny i ptaków, zakłóca ciszę i spokój. Wszystko to zagraża cennym siedliskom roślin i zwierząt, a zwłaszcza rzadkim gatunkom ptaków, których ostoje znajdują się w tych okolicach (obszar Natura 2000).

Nie tylko jednak tak zwani przyjezdni są pewnego rodzaju obciążeniem dla okolicznego środowiska naturalnego. Z prowadzonych dyskusji i rozmów kierowanych z przedstawicielami lokalnej społeczności wynika, że wielu mieszkańców tej gminy także przyczynia się do naruszenia równowagi lokalnego środowiska naturalnego. Ewenementem na skalę krajową okazują się w tym rejonie – według uzyskanych informacji – tzw. busiarze. Są to osoby, które trudnią się zawodowo przywozem, głównie z Niemiec, wszelkiego rodzaju maszyn i urządzeń, w tym wielkogabarytowych o różnym stopniu sprawności technicznej, sprzętów gospodarstwa domowego, części zamiennych o różnym stopniu zużycia oraz wszelkiego typu rzeczy, które mogą stanowić przedmiot handlu, w tym zawierających substancje chemiczne wymagające specjalistycznej segregacji i utylizacji. Z uwagi na to, że nie wszystkie z wymienionych towarów znajdują nabywców, wiele z nich zalega na terenie posesji ich właścicieli, część bywa też usuwana niezgodnie z przepisami do przydrożnych rowów, a głównie do lasu, gdzie tworzy „dzikie wysypiska”, co obciąża lokalne środowisko naturalne i zakłóca równowagę ekologiczną. Autorka zaobserwowała te zjawiska w czasie prowadzonych badań terenowych. Niezrozumiałą jest brak reakcji władz samorządowych i służb porządkowych na jawne łamanie podstawowych zasad ochrony przyrody w tej gminie.

Bardzo często na potrzebę objęcia ochroną prawną kolejnych obszarów, obiektów czy gatunków o cennych walorach przyrodniczych, występujących na terenie własnej gminy i/lub w jej okolicy, wskazywali też respondenci – zarówno rolnicy, jak i liderzy – z gmin: Rudna, Borów i Kobierzyce.

Zarówno dla mieszkańców wysoko uprzemysłowionej i przekształconej antropogenicznie gminy o średnich warunkach klimatyczno-glebowych (gmina Rudna), dawnej typowo rolniczej gminy o wyjątkowo korzystnych w skali kraju warunkach klimatyczno-glebowych, a obecnie gminie przemysłowo-rolniczej (gmina Kobierzyce), jak i typowo rolniczej gminy o bardzo dobrych warunkach klimatyczno-glebowych (gmina Borów) nieliczne walory przyrodnicze okazują się wyjątkowo cenne.

Należy podkreślić, że gmina Kobierzyce bezpośrednio sąsiaduje z aglomeracją wrocławską, która silnie oddziałuje na elementy okolicznego środowiska, zwłaszcza na zasoby ziemi. Na terenie tej jednostki terytorialnej powstał i nadal rozwija się dynamicznie tzw. węzeł bielański z parkiem przemysłowo-handlowo-usługowym oraz budownictwo mieszkaniowe, zwłaszcza jednorodzinne („sypialnia” Wrocławia). Natomiast uwarunkowania przyrodniczo-rolnicze, zwłaszcza wysokiej klasy gleby i sprzyjający klimat (bardzo wysoki wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej) predestynują ten obszar do prowadzenia intensywnej produkcji rolnej. Bliskość chłonnego rynku zbytu winna zapewniać opłacalność prowadzonej tam produkcji.

Rozmowy i dyskusje z producentami rolnymi i liderami z gminy Kobierzyce ujawniły niepokojące zjawiska zakłócające naturalne uwarunkowania rozwoju produkcji rolnej. Urbanizacja i industrializacja tych obszarów powodują w wielu przypadkach pogorszenie ekologicznej czystości gleb, głównie z powodu nasilonego powstawania „dzikich wysypisk” odpadów. W wielu przypadkach naruszone zostały stosunki wodne w wyniku zniszczenia systemu drenów przez rozrastające się budownictwo jednorodzinne i rozwój obiektów przemysłowych, handlowych czy usługowych. Oddziałuje to niekorzystnie na lokalne rolnictwo.

Warto zwrócić uwagę, że wielu respondentów nie miało wyrobionego zdania na temat potrzeby objęcia ochroną prawną kolejnych obszarów, obiektów czy gatunków o cennych walorach przyrodniczych występujących na terenie własnej gminy czy w jej okolicy (rys. 3). Częściej tak wskazywali rolnicy (32% wskazań w tej grupie) niż liderzy (19%), zwłaszcza z gminy Podgórzyn²⁶. Na uwarunkowania mogące mieć na to wpływ wskazano, analizując dalsze wypowiedzi respondentów z tej gminy.

Niewielu badanych uznało, że nie ma potrzeby wydzielania kolejnych obszarów i tworzenia obiektów cennych przyrodniczo w ich rejonie lub w najbliższej okolicy. Odpowiadało 4,4% rolników i 4% liderów (rys. 3). Do tej grupy weszli – spośród rolników – tylko respondenci gmin: Podgórzyn i Milicz oraz liderzy z gmin: Kobierzyce i Podgórzyn. Najczęściej ten wariant odpowiedzi wybierali respondenci z gminy Podgórzyn (częściej rolnicy niż liderzy). *Gros* badanych z gminy Podgórzyn nie dostrzegало potrzeby objęcia ochroną kolejnych obszarów, obiektów czy gatunków ani na terenie samej gminy, ani w jej okolicy. Część badanych upatrywała w tym różnego typu ograniczeń dalszego rozwoju tego rejonu, w tym niekorzystnego wpływu na dochody mieszkańców. Respondenci obawiają się zwłaszcza mogących się pojawić w związku z objęciem ochroną kolejnych obszarów utrudnień w rozwoju:

²⁶ Rolnicy – próby z gmin uszeregowane malejąco według tego typu wskazań: Podgórzyn (50% wskazań w próbie z gminy), Borów (37%), Kobierzyce (27%), Rudna (24%), Milicz (21%). Liderzy – próby z gmin uszeregowane malejąco według tego typu wskazań: Podgórzyn (59% wskazań w próbie z gminy), Kobierzyce (26%), Rudna (10%), Borów (5%). Natomiast żaden respondent lider z gminy Milicz nie wybrał na to pytanie wariantu odpowiedzi: „Nie wiem”.

- bazy turystyczno-wypoczynkowej (ograniczenia rozbudowy takich obiektów i urządzeń umożliwiających rozwój turystyki aktywnej, jak wyciągi narciarskie czy tory saneczkowe);
- budownictwa mieszkaniowego, w tym typu weekendowo-urlopowego.

Rolnicy stosujący intensywne metody produkcji zgłaszali obawy o swoje dochody w związku z mogącymi się pojawić dalszymi ograniczeniami w produkcji rolnej oraz ze zmniejszeniem możliwości uzupełniania dochodów. Tych poglądów nie podzielali rolnicy stosujący ekstensywne metody produkcji, zwłaszcza prowadzący gospodarstwa ekologiczne. W powiększaniu obszarów prawnie chronionych, tworzeniu nowych obiektów czy objęciu ochroną kolejnych gatunków roślin lub zwierząt upatrywali oni raczej dalszych możliwości zmian „na lepsze”. Wymieniona grupa respondentów łączy powiększanie obszarów objętych ochroną przyrody z możliwością dalszego rozszerzania zakresu swojej działalności i uzupełnianiem dochodów z takich form aktywności gospodarczej, jak agroturystyka czy ekoturystyka.

Jak wynika z badań B. Kutkowskiej, dodatkowy dochód z prowadzonej działalności agroturystycznej zwiększa dochody gospodarstw średnio o ok. 30%. Natomiast w niektórych przypadkach, zwłaszcza w sytuacji odchodzenia od produkcji rolnej, dochody z działalności agroturystycznej dominują w strukturze dochodów rodziny wiejskiej²⁷.

Porównując częstość wyboru wariantów odpowiedzi na pytanie: „Czy istnieje potrzeba wydzielania kolejnych obszarów i tworzenia obiektów cennych przyrodniczo prawnie chronionych”, jaką zadeklarowali respondenci z badanych gmin, można zauważyć, że najbardziej zbliżone rozkłady udzielonych odpowiedzi wystąpiły wśród:

- rolników – w dwóch próbach z gmin Kobierzyce i Rudna oraz Milicz i Rudna (po $\omega_p = 0,9700$), a najmniej zbliżone między gminami Milicz i Podgórzyn ($\omega_p = 0,5000$)²⁸;
- liderów – dla dwóch par prób pobranych z gmin: Borów i Milicz oraz Borów i Rudna (po $\omega_p = 0,9500$), a najmniej zbliżone z gmin: Milicz i Podgórzyn (odpowiednio 0,3500)²⁹.

Wyliczone zależności wynikają ze zróżnicowanych odpowiedzi, jakich badani udzielili na zadane pytanie.

²⁷ B. Kutkowska, *Produkty turystyki wiejskiej na Dolnym Śląsku*, [w:] S. Urban (red.), *Przedsiębiorczość i marketing szansą rozwoju obszarów wiejskich*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2004, s. 137-147.

²⁸ Pozostałe pary prób uszeregowane malejąco według wartości wskaźnika podobieństwa struktur (ω_p): Kobierzyce – Milicz ($\omega_p = 0,9400$), Borów – Kobierzyce (0,9000), Borów – Rudna (0,8700), Borów – Milicz (0,8400), Borów – Podgórzyn (0,6500), Kobierzyce – Podgórzyn (0,5500), Podgórzyn – Rudna (0,5200).

²⁹ Pozostałe pary prób z gmin uszeregowane malejąco: Milicz – Rudna ($\omega_p = 0,9000$), Kobierzyce – Rudna (0,7500), dla dwóch par prób z gmin: Borów – Kobierzyce i Kobierzyce – Podgórzyn (po 0,7000), Kobierzyce – Milicz (0,6500), Podgórzyn – Rudna (0,4500), Borów – Podgórzyn (0,4000).

3. Podsumowanie

Badani, pochodzący z rejonów, gdzie występują obszary cenne przyrodniczo, są świadomi ich istnienia. Jednak lepiej w tym zakresie orientują się lokalni liderzy niż rolnicy. W związku z tym powinna być jeszcze szerzej prowadzona edukacja ekologiczna producentów rolnych przez predestynowane do tego specjalistyczne instytucje i organizacje, zwłaszcza ośrodki doradztwa rolniczego. Europejski rolnik, zgodnie z założeniami Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, winien być nie tylko producentem żywności, ale także strażnikiem cennego środowiska przyrodniczego.

Respondenci dość dobrze znają formy ochrony przyrody, jakie występują na terenie ich gmin i/czy w najbliższej okolicy. Można dostrzec głębsze związki emocjonalne badanych z cennym środowiskiem przyrodniczym w przypadku jego rzadkości, zwłaszcza w rejonach silnie zindustrializowanych. Tam, gdzie występuje bogactwo cennej przyrody, część badanych nie przywiązuje do tego większej wagi. W niektórych sytuacjach może to powodować naruszenie równowagi środowiskowej. Należy dążyć do wzmocnienia więzi między mieszkańcami a cennym środowiskiem. Niekiedy takie związki należy budować od podstaw. Istotną rolę do spełnienia w tym zakresie mają lokalni liderzy reprezentujący władze państwowe, a zwłaszcza samorządowe oraz organizacje pozarządowe. Znaczna część badanych podkreśla korzyści płynące z występowania obszarów cennych przyrodniczo, które zostały objęte ochroną prawną na terenie ich gminy i/lub w jej sąsiedztwie. Jednak częściej eksponują je liderzy niż rolnicy. W związku z tym potrzebne są dalsze działania ośrodków doradztwa rolniczego, mające na celu zachęcanie producentów rolnych do szerszego korzystania ze środków Unii Europejskiej, w tym programów rolno-środowiskowych. W wielu sytuacjach dobrym argumentem może się okazać eksponowanie opłacalności ochrony cennego środowiska (dodatkowe płatności za udział w programach unijnych).

Stosunkowo duży odsetek respondentów oczekuje na działania, które służyłyby objęciu w swojej gminie i/lub w jej sąsiedztwie kolejnych obszarów cennych przyrodniczo ochroną prawną, oraz tworzenie innych form ochrony przyrody. Takie stanowisko zajmują jednak częściej liderzy niż rolnicy. W związku z tym potrzebne są dalsze prace uświadamiające i zachęcające (np. wzmocnienie zachęt ekonomicznych poprzez wyższe płatności rolno-środowiskowe), które będą kierowane do producentów rolnych.

Cenna przyroda winna zostać objęta większym niż dotychczas szacunkiem przez wszystkich mieszkańców dolnośląskich wsi.

Literatura

- Czaja S. (red.), *Prawo środowiskowe dla ekonomistów*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007.
- Dyrektywa Rady Europy o ochronie dziko żyjących ptaków 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. (tzw. dyrektywa ptasia).

- Dyrektywa Rady Europy o ochronie naturalnych siedlisk oraz dziko żyjącej fauny i flory 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. (tzw. dyrektywa siedliskowa).
- Huczyński B., *Gleby uprawne Dolnego Śląska*, [w:] S. Urban (red.), *Rolnictwo na Dolnym Śląsku*, PWN, Warszawa – Wrocław 1984.
- Kutkowska B., *Produkty turystyki wiejskiej na Dolnym Śląsku*, [w:] S. Urban (red.), *Przedsiębiorczość i marketing szansą rozwoju obszarów wiejskich*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2004.
- Mazurek-Lopacińska K. (red.), *Badania marketingowe. Podstawowe metody i obszary zastosowań*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 1999.
- Ochrona środowiska 2009*, GUS, Warszawa 2009.
- Ochrona środowiska w województwie dolnośląskim w latach 2003-2004*, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław 2005.
- Ochrona środowiska w województwie dolnośląskim za lata 2005-2008*, Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław 2009.
- Ostasiewicz S., Rusnak Z., Siedlecka U., *Statystyka. Elementy teorii i zadania*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2006.
- Poskrobko B., *Zarządzanie środowiskiem*, PWE, Warszawa 2005.
- Raport o stanie środowiska województwa dolnośląskiego 2008*, WIOŚ we Wrocławiu, Wrocław 2009.
- Rymarczyk J., *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2004.
- Szymańska J., *System ochrony przyrody jako stymulanta wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich w woj. dolnośląskim – wybrane problemy*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 140, Wrocław 2010.
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (tekst jednolity: DzU z 2009 nr 151, poz. 1220).
- Wawrzynek J., *Metody opisu i wnioskowania statystycznego*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007.
- Winiarski B. (red.), *Polityka gospodarcza*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Woś A., Zegar J.S., *Rolnictwo społecznie zrównoważone – w poszukiwaniu nowego modelu dla Polski*, „Wieś i Rolnictwo” 2004, nr 3.
- Zegar J.S., *Przesłanki nowej ekonomiki rolnictwa*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 2007, nr 4.

PROTECTION OF NATURE IN THE OPINION OF LOWER SILESIA VOIVODESHIP POPULATION

Summary: The paper presents the opinion of Lower Silesia voivodeship population on the nature protection forms in the selected communes of Lower Silesia voivodeship, on the profit of nature protection forms and the development of protected areas. Attention is paid to the similarity and difference in the opinion of respondents. The article presents the reasons of different opinions as well as some solutions of mitigating the attitude of some respondents towards the protection of nature.

Keywords: nature protection, Lower Silesia voivodeship, opinion of selected commune population.